

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Η'. - ΤΕΥΧ. Α' ΚΑΙ Β'.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Ὅτι ἔστι περὶ τοῦ τοῦ δευτέρου ἀθλήματος
βουλεύματα ἢ περὶ παιδείας καὶ αἰῶος καὶ
τῶν αὐτοῦ εἰκείων. (Πλάτ. Θεάγης).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1885

πάμπολλα παρά Σοφοκλεῖ ἀσαφῶς καὶ ἀήθως κείμενα δέονται διαφωτίσεως, διὰ ταῦτα τῶν νεωτάτων ἐκδοτῶν τινες περὶ πολλοῦ ἐποιήσαντο νὰ διορθώσωσι τὸν ποιητὴν, ἢ νὰ διαλευκάνωσι καὶ πλείστων χωρίων ἀπεπειράθησαν διορθοῦντες, ἅτινα χρήζουσιν ἐρμηνείας συνωδᾶ τῷ γλωσσικῷ ιδιώματι αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ (ἐπιθεὶ καὶ τὴν ἐν Ἀθηναίου τόμῳ Ϛ. σ. 343 ἐμὴν περὶ τούτου διατριβὴν καὶ τὰ ἐν τῇ Ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν τοῦ 1878 ἐπ' ἴσης ἐμὰ ἐρμηνευτικά). Ἐνταῦθ' ἀνάγεται κατ' ἐξοχὴν ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου, ὁ ὅτε μὲν θαυσιλῆς, ὅτε δὲ φειδωλός, ἢ ἀήθης, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρμονικωτάτη τῶν ἐννοιῶν συναφή, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ τῶν λέξεων ἀρμοδία καὶ ἔντεχνος θέσις. Ἐν τούτοις πρὸ τῆς ἀκριβεστέρας τούτου πραγματεύσεως θέλομεν ἐξετάσει πρῶτον τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ Σοφοκλῆς διαφέρει τῶν λοιπῶν ὡς πρὸς τὴν συντακτικὴν πλοκὴν τῶν λέξεων. (ἔπεται τὸ τέλος)

Ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ Φεβρουάριον

N. ΠΕΤΡΗΣ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ.

—
Π Ε Ρ Ι

ΤΟΥ ΠΩΣ ΔΕΙ ΣΠΟΥΔΑΖΕΙΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΝ.

(Συνέχ. Ἴδε εἰς προηγ. φυλλάδ.)

Ἐνεκα δὲ τῆς διαφοροτρόπου ῥοπῆς, ἣν παρά τοῖς μνημονευθεῖσιν ἔθνεσιν ῥωμανικῆς ἢ γερμανικῆς φυλῆς ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ, ἡ ἐθνικὴ φιλολογία, ἡ ἀτομικότης αὐτῆ τῶν λογίων ἤσκησαν ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλολογίας κατὰ τὸ ῥηθὲν χρονικὸν διάστημα, μετ' ὀλίγον ἔνθεν μὲν ἐξετάθη αὕτη καὶ κατέστη καθολικὴ ἐπιστήμη, πολυῖστορία, ἔνθεν δὲ περιωρίσθη εἰς τὴν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίαν πρὸς μάθησιν τῶν κλασικῶν σπουδῶν καὶ εἰς ἀνάγνωσιν τῶν κλασικῶν συγγραφέων, καὶ ἐνησχολεῖτο περὶ τε τὴν λέξιν καὶ τὴν αἰσθητικὴν. Ἐνῶ δὲ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ μᾶλλον ἤσχο-

λοῦντα περὶ τὸ πραγματικὸν τῆς φιλολογίας μέρος, παρημέλουν δὲ τοῦ γλωσσικοῦ, ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ Βεντλεῦου μάλιστα καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ κατ' ἐξοχὴν διὰ τοῦ Ἐμστερχουσίου καὶ Ῥωγκενίου τὸ κύριον τῆς φιλολογίας πρόβλημα ἦτο ἡ κριτική, εἰς ἣν ὡς βοηθητικὰ μέσα ἦσαν αἱ γλωσσικαὶ καὶ πραγματικαὶ γνώσεις.

Ἐν Γερμανίᾳ, ἀφοῦ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐπαύσατο ἡ πίεσις, ἣν κατὰ τὸν 17 αἰῶνα ἤσκησαν οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι καὶ ἡ νεναρκωμένη ὀρθοδοξία ἐπὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἐθνικῆς ἀρχαιότητος, ἐπῆλθεν ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἀμφιταλάντευσις τις μεταξὺ τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ μορφολογικοῦ μέρους αὐτῆς. Ὑπὸ ταύτην μὲν ἐνομιζέτο αὕτη ὡς ἡ φορεὺς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ὡς ἀνθρωπίνη σπουδὴ, ἐκεῖνοι δὲ, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τοὺς Ὀλλανδοὺς, διέβλεπον ἐν αὐτῇ ἔννοιάν τινα μόνον κανόνων καὶ διδαγμάτων ἅτινα ἐχρησίμευον μόνον πρὸς βásiμον ἐρμηνείαν τῶν γλωσσῶν.

Αἱ μεγάλαι ὑπηρεσίαι τοῦ Βιγκελμάνου ἐπὶ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἰδίως δὲ τὸ ἀθάνατόν του ἔργον « ἱστορία τῆς τέχνης τῆς ἀρχαιότητος » (1764) εἰσήγαγον νέον ἐρμηνευτικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ ἐξωδηκυῖα ὕλῃ. Καὶ ἡ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀκμάζουσα γερμανικὴ φιλολογία, ἣτις τὴν εὐγενεστάτην αὐτῆς τροφήν ἔλαβεν ἀπὸ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐξάρῃ τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαιότητος, (ἐνταῦθ. μνημονευτέος ὁ τοῦ Λεσσιγκίου Λασκόων). Ἐξόχως δὲ πρὸς τοῦτο ἐπέδρασε καὶ ὁ τοῦ Γεσνέρου διάδοχος ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης, ὁ Χριστ. Εὐνίος, (Chr. Gottl. Heyne) διὰ τῶν μαθημάτων αὐτοῦ περὶ αἰσθητικῆς ἐρμηνείας τῆς κλασικῆς φιλολογίας καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων του. Ἄλλ' οὐχ ἤττον ἔλειπεν ἔτι πολὺ, ὥστε αἱ καθ' ἕκαστα ἀκτῖνες τῶν φιλολογικῶν γνώσεων νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐν μιᾷ μόνῃ φωτοβόλῳ ἐστία. Τοῦ ἔργου δὲ τούτου, δι' οὗ ἡ φιλολογία κατὰ πρῶτον ἀνυψώθη εἰς πραγματικὴν, καὶ ὀργανικῶς διατεταγμένην ἐπιστήμην, ἀρχηγέτης ἦτο ὁ Φριδερίκος Αὐγουστος Βόλφιος.

Ὡς ὁ Κλοπστόκιος ἐν λόγῳ του τινὶ ὑπηνίξατο ἐκ τῶν προτέ-

ρων ὅτι θὰ γείνη ποτὲ ὁ ἀοιδὸς τοῦ Μεσσίου, οὕτω καὶ ὁ δεκαοκταετής Βόλφιος κατὰ τὴν ἐγγραφὴν τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης (1777) συνείδησιν ἔχων τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ ἐπιστημονικοῦ σταδίου μετ' εὐσταθείας ἐζήτησεν οὐχὶ κατὰ τὸ ἔθος νὰ ἐγγραφῆ ὡς φοιτητῆς τῆς θεολογίας ἢ φιλοσοφίας, ἀλλὰ τῆς φιλολογίας (ἰδ. κατωτ.). Ἐντεῦθεν ὡς αὐτὸς λέγει, εὐθὺς μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς διδασκαλίας του ἐν Ἄλλῃ (1783) ἤσθάνθη ὅτι ἔπρεπε νὰ δώσῃ ἀκριβέστερον λόγον εἰς τοὺς ἀκροατάς του, περὶ τῆς καθόλου ἐννοίας, ὑποθέσεως, συνδέσμου καὶ κυρίου σκοποῦ τῶν σπουδῶν, αἵτινες συνήθως ἐκαλοῦντο φιλολογικαὶ, καθ' ὅσον περὶ πάντων τούτων ἀνεπαρκῆ παρεῖχον τὰ συγγράμματα τῶν ἐξοχωτάτων τότε λογίων. Τινὲς, ἐν παρόδῳ περὶ τούτου ποιούμενοι τὸν λόγον ἀμφιταλαντεύοντο περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου σκοποῦ πάντος τούτου τοῦ κλάδου τῆς σοφίας, πολλοὶ δὲ διίσχυρίζοντο ὅτι αἱ ἀρχαῖαι γλῶσσαι σπουδάζονται ἕνεκα τῆς ἱστορίας καὶ τῶν καλούμενων πραγματικῶν γνώσεων, ἐνῶ οἱ πλεῖστοι τὸ ἀναγκάζουσι καὶ ἐννοεῖν τοὺς συγγραφεῖς ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ ἐθεώρουν ὡς τὸν ὕστατον σκοπὸν καὶ τὴν πολυμερῆ ἐνασχόλησιν περὶ τὴν πραγματικὴν γλῶσσαν ὡς ἀπλοῦν μέσον πρὸς τὴν κατάληψιν τῶν συγγραφέων εἶναι καὶ ἄλλαι διεστῶσαι γνῶμαι ἐδιπλασίαζον τὸν ζῆλον τοῦ Βολφίου εἰς τὸ νὰ συλλάβῃ ὡς οἶόν τε ἀκριβῆ τὰ ὑφίστα σημεῖα τῆς ἀρχαϊκῆς φιλολογίας καὶ νὰ πειραθῆ νὰ προαγάγῃ πᾶν ὅ,τι ἀνήκει εἰς ἐντελῆ κατάληψιν τῆς πεπαιδευμένης ἀρχαιότητος εἰς τὸ ἀξίωμα καλῶς διατεταγμένης, φιλοσοφικοῖστορικῆς ἐπιστήμης.

Κατὰ τὸ διάστημα λοιπὸν τῆς ὑπερεικοσαέτιδος αὐτοῦ διδασκαλίας ἐν Ἄλλῃ (μέχρι τοῦ 1806) ἐπανελημμένως περὶ ἐγκυκλοπαιδείας καὶ μεθοδολογίας τῶν σπουδῶν τῆς ἀρχαιότητος, κατὰ πρῶτον διὰ τῆς ἐξῆς ἐν τῷ προγράμματι ἀναγραφῆς :

Encyclopædia philologica, in qua, orbe universo rarum rerum, quibus litteræ antiquitatis continentur, peragrato singularum doctrinarum ambitue argumenta, coniunctio-

nes, utilitates, subsidia, denique recte et cum fructu tractandæ cuiusque rationes illustrabuntur.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ μαθήματα ταῦτα, ἅτινα αὐτὸς οὗτος ἐθεώρει ἔτι ὡς ἀπλᾶ σχεδιαγραφήματα, ἐν ἀγνοίᾳ του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τινων ἀκροατῶν του ἐκ τετραδίων, (*) ἀπεφάσισε κατὰ τὸ ἔτος 1807 καί τοι ἐστερεῖτο τῆς ἀναγκαίας πρὸς ἐντελῆ ἐπεξεργασίαν σχολῆς, νὰ δημοσιεύσῃ τοῦλάχιστον τὰ στοιχεῖα τῆς ἐλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἀρχαιογνώσεως. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ὧν ἄρχεται τὸ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπὸ Βολφίου καὶ Βουτμάννου ἐκδοθὲν Μουσεῖον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης καὶ φέρουσι τὸν τίτλον « Darstellung der Alterthums-Wissenschaft » (σελ. 4-192) κατέστησαν τὸ διάγραμμα, ὁ θεμελιώδης νόμος εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην, οἷα αὕτη ἔκτοτε ἐν Γερμανίᾳ καθόλου λαμβάνεται καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον αὐτῆς μέρεσιν καλλιεργεῖται.

Ἄφοῦ ὁ Βόλφιος (σελ. 11) ἠρμήνευσε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτον ὡς μὴ κατάλληλα τὰ μέχρι τῶν χρόνων του ἐν χρήσει ὀνόματα τῆς ἐπιστήμης του: φιλολογία, κλασικὴ παιδεία, ἀρχαία φιλολογία, ἀνθρώπινοι σπουδαί, ἀνθρώπινα, ὠραῖαι ἐπιστήμαι (τὸ ὄνομα φιλολογία οὐχὶ πρόσφορον, ἐπειδὴ τοῦτο κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρίνους τὰ μάλιστα συμφωνεῖ πρὸς τὴν λέξιν *literatur* καὶ ἀποκλείει τὴν τέχνην τῶν ἀρχαίων· ἐπίσης πολλοὶ ὑπὸ τὴν λέξιν φιλολογία νοοῦσιν ἔτι μόνον τὴν γνῶσιν τῆς γλώσσης ἢ γλωσσολογίαν καθόλου (*linguistik*)) καὶ ἐξῆρε τὴν μεγάλην ἀξίαν, ἣν τὰ τῆς ἀρχαιότητος λείψανα καὶ παρ' ἡμῖν ἔτι ἔχουσιν, ἐγνωμάτευεν ὅτι ἡ ἡμετέρα ἐπιστήμη προσφυστάτα ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῆ ἄρχαιογνώσια. Καὶ ἄλλο ὄνομα, ὅσῳ καὶ ἂν ἐθίζετο παρὰ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τῆς Εὐρώπης δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τόσον σταθερὰν βάσιν· τὸ μὲν εἶνε εὐρύ, τὸ δὲ πολὺ περιορισμένον, οὐδὲν δὲ τοσοῦ-

(*) Τὴν ἐσπευμένην ταύτην δημοσίευσιν ἐλέγχει πρῶτα διὰ τῶν ἐξῆς τοῦ Κοϊντιλιανοῦ λόγων (*Inst. præf. § 7*.) *Quantum notando consequi poterant, interceptum boni iuvenes, sed nimium ansantes mei, temerarie editionis boniore vulgaverant.*

τον τοῦ ὄλου περιεκτικόν. Τὴν ὄλην δὲ ταύτην ἐπιστήμην χαρακτηρίζει ὡς τὸ κεφάλαιον τῶν γνώσεων καὶ εἰδήσεων, αἵτινες ποιοῦσιν ἡμῖν γνωστὰς τὰς πράξεις καὶ τύχας, τὴν πολιτικὴν, πνευματικὴν καὶ οἰκιακὴν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, τὸν πολιτισμὸν, τὴν γλῶσσαν, τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἠθικὴν, θρησκευίαν, ἐθνικὸν χαρακτήρα καὶ ἦθη οὕτως, ὥστε νὰ καθιστώμεθα, ἱκανοὶ ὅπως ἐννοῶμεν τὰ ἡμῖν περιελθόντα ἔργα των, καὶ νὰ ὠφελώμεθα ἀπ' αὐτῶν εἰσδύοντες εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῶν διὰ τῆς παραστάσεως τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τῆς συγκρίσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν μεταγενέστερον καὶ τὸν νῦν.

(ἀκολουθεῖ)

E. M.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΝ Τῆ ΔΥΤΙΚῆ ΕΥΡΩΠῆ

κατὰ τοὺς αἰῶνας ιε' καὶ ιε'. (1)

Καὶ ὁ τὸ μικρότατον ἐγχειρίδιον νεωτέρως ἱστορίας ἀναγινώσκων μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες ὀλίγον πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, μάλιστα δὲ μετ' αὐτὴν μετήνεγκον εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τὴν σοφίαν των καὶ τὰ βιβλία των. Ἐὰν δὲ οὗτοι μόνοι δὲν ἐπήνεγκον τὴν ἀναγέννησιν, ἠύξησαν ὁμως τὴν λαμπρότητα αὐτῆς, εἰς δὲ τὰ ἤδη τιμώμενα λατινικὰ γράμματα προσέθησαν τὰ Ἑλληνικὰ, ὅπερ ὑπῆρξε τὸ πολυτιμότερον κειμήλιον τῶν ἀνανεωθεισῶν Μουσῶν. Μόνοι δὲ οἱ λόγιοι γινώσκουσι πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς ἀφίξεως ταύτης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλ' εἰσέτι πλανῶνται ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐκ παραδρομῆς. Πρὸς ἄρσιν δὲ τῶν πλανῶν ἐξέδωκε τὰ νῦν ὁ κ. Αἰμί-

(1) Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des Grecs au quinsième et au seizième siècles, 2. τόμ. εἰς 4ον, ὑπὸ Μ. Ε. Λεγράνδ. Ernest Leroux, ἐκδότης 1885.

Σημ. μετ. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐγράφη γαλλιστὶ ὑπὸ Ch. Gidel καὶ μετεφράσθη ὑπὸ Π. Ἰασημίδου ἐκ τοῦ 6'. φυλλαδίου τοῦ 8 τόμου τῆς revue du monde latin.